

М.М. МЕДВІДЬ, канд. економ. наук, Академія внутрішніх
військ МВС України

КОМПЛЕКТУВАННЯ СИЛОВИХ СТРУКТУР УКРАЇНИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ЗА КОНТРАКТОМ ШЛЯХОМ ЗАЛУЧЕННЯ ОФІЦЕРА ДО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

Отображено результаты эксперимента, которые являются обоснованием целесообразности преподавания офицерами силовых структур Украины предмета “Защита Родины” в средних школах для улучшения состояния комплектования должностей военнослужащих по контракту.

The displayed results of the experiment, which are a motivation to practicability of the teaching officer power structures of the Ukraine of the “Native land Protection” subject in secondary schools for improvement of the condition of supply post titles sergeants and soldiers on a contract.

Ключевые слова: военная служба по контракту, кадровое обеспечение, учебно-воспитательный процесс.

Вступ. У 2002 р. Урядом України було прийнято рішення здійснити перехід на комплектування силових структур військовослужбовцями за контрактом. Вибір принципу комплектування – питання, яке кожна держава вирішує, виходячи з власних політичних, економічних, демографічних та інших особливостей. Водночас, процес переходу від одного принципу комплектування до іншого є надзвичайно складним, витратним і потребує розв’язання проблем як збройних сил і сектору безпеки зокрема, так і національної економіки та суспільства в цілому.

Основна частина військовослужбовців, що вперше за останні кілька років уклали контракти, – це ті, хто залишився служити після проходження строкової служби. За даними Генерального штабу ЗС України, кількість звільнених по відношенню до прийнятих на військову службу за контрактом становить: 99 % у 2005 р., 95 % у 2006 р. та 81 % у 2007 р. [1, с. 38]. У зв'язку з цим по завершенні призову на строкову службу погіршиться стан комплектування посад військовослужбовців за контрактом, а й відповідно ефективність виконання службово-бойових завдань силових структур України.

Аналіз досвіду створення та розвитку професійних збройних сил США дає підстави виокремити чотири ключові фактори, що забезпечують успіх (або створюють проблеми за відсутності хоча б одного з них):

- керівництво та відповідальність на найвищому політичному рівні;
- підкріплення політичних зобов'язань належним фінансуванням;
- постійний науково-аналітичний супровід з метою своєчасного виявлення проблем;
- своєчасне коригування існуючих і розробка нових програм забезпечення набору та підготовки персоналу високої якості [2, с. 747].

Вивчення ситуації на ринку праці України [1; 3–4] засвідчило, що головними чинниками мотивації юнаків до служби за контрактом є такі: гідне грошове забезпечення; можливість отримати житло за кошти держави; можливість професійного та кар'єрного зростання; можливість повноцінної бойової підготовки; можливість харчування за державний кошт; забезпечення речовим майном за визначеними нормами; вивільнення військовослужбовців від виконання обов'язків, не передбачених посадою; нормований робочий тиждень з двома вихідними днями; створення умов для підвищення рівня освіти; гарантоване забезпечення соціальних пільг, передбачених законодавством. Переважній більшості зазначених очікувань відповідають законодавчо визначені державні зобов'язання. За умов їх виконання, питань щодо скасування строкової військової служби та забезпечення потрібної чисельності контрактників уже не було б сьогодні на порядку денному. У попередніх дослідженнях визначено, що мотивація призову на військову службу за контрактом має регіональні особливості [3]. Найменш привабливі умови для проходження служби у військових частинах, розташованих в АР Крим, Запорізькій, Одеській, Дніпропетровській, Донецькій та Київській областях, в яких вирішальним мотивом призову на військову службу за контрактом є безоплатна вища освіта [4].

Проблеми стосовно комплектування посад військовослужбовців за контрактом силових структур досліджували такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як Р. Бернард, С. Вільямс, М. Сунгуровський, В. Цимбал та ін. Проте нами вперше запропоновано розглянути як один із шляхів розв'язання зазначеної проблеми – залучення офіцера до навчально-виховного процесу середньої школи.

Постановка задачі. Метою статті є висвітлення результатів проведеного експерименту, що обґрунтовують доцільність викладання офіцерами силових структур України предмету “Захист Вітчизни” в середніх школах для поліпшення стану комплектування посад військовослужбовців за контрактом.

Методологія. Спілкуючись у колективі, військовослужбовець строкової служби дізнається про умови проходження служби військовослужбовця за контрактом, про перспективи подальшої служби, тобто отримує всю необхідну інформацію для прийняття рішення – укласти контракт на службу у силових структурах України. Звісно, інші громадяни України не мають такої можливості. Через засоби масової інформації можна поширити загальну інформацію про привабливість військової професії та її нематеріальні сторони – такі, як служіння Батьківщині, честь, відданість, можливість стати зрілою особистістю. Для докладного ж роз’яснення всього комплексу матеріальних пільг, кар’єрних можливостей та освітніх програм необхідно працювати індивідуально з кожним кандидатом [2, с. 753]. Яким же чином по завершенні призову на строкову службу можна, без зайвих витрат, доводити інформацію до молоді і хто цим буде займатися?

Пропонуємо для розгляду таку гіпотезу: “викладання офіцерами силових структур України предмету “Захист Вітчизни (у минулому – “Допризовна підготовка”)” в середніх школах дасть можливість залучати кадри до військової служби за контрактом”. На нашу думку такий підхід забезпечує:

1) викладення матеріалу занять на більш високому професійному рівні викладення матеріалу занять, що є важливим для організації мобілізаційного процесу за умов відсутності обов'язкової військової служби у державі;

2) проведення профорієнтаційної роботи, спрямованої на залучення до військової служби за контрактом;

3) проведення практичних занять на території військової частини для надання школярам більш повної інформації про умови військової служби,

що необхідно для прийняття позитивного рішення стосовно військової служби за контрактом.

Обґрунтування цього підходу потребує проведення наукового експерименту, результати якого дають змогу зафіксувати отримані факти та порівняти їх з наведеною гіпотезою. Експеримент є найскладнішим, трудомістким, але водночас дуже ефективним і переконливим методом наукового пізнання [5, с. 191]. Цей експеримент має три складники: економічний, соціальний та педагогічний (табл. 1).

Соціальний експеримент потребує дотримання правових і моральних норм, принципу мінімізації негативних залишкових деформацій, добровільної згоди людей на участь в експериментах і компенсацій ним можливих втрат [5, с. 193].

Т а б л и ц я 1

Складові даного експерименту та їх мета

<i>Складник експерименту</i>	<i>Мета</i>
1. Економічний	З'ясувати ефективність різних форм економічної діяльності
2. Соціальний	Отримати інформацію про кількісні та якісні зміни показників діяльності і поведінки соціального об'єкта під впливом на нього керованих і контрольованих чинників
3. Педагогічний	Сприяти вдосконалюванню навчально-виховного процесу

Для того щоб мінімізувати дисфункційні наслідки від експерименту нами було зроблено таке.

1. Здійснено експериментальні процедури відповідно до нормативно-правової бази України. Згідно з п. 100 Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України “Забороняється призначення військовослужбовців на посади у порядку службового сумісництва, крім посад, пов’язаних із науково-педагогічною або науковою діяльністю” [6].

2. Проведено експерименти з людьми за їхньою згодою на дослідження. Для проведення експерименту нами було вибрано м. Київ як регіон з найнесприятливішими умовами для проходження військової служби за контрактом [3]. У зв’язку з низькою заробітною платою у школі та військовій частині порівняно з іншими організаціями цього регіону від пропозиції не відмовився ні директор школи, який займався пошуком викладача для проведення занять з предмету “Захист Вітчизни”, ні офіцер, що мав поліпшити своє матеріальне становище.

Експеримент було проведено в три етапи, кожен з яких складався з певного комплексу операцій.

I. Підготовчий етап, що поєднує у собі розроблення методологічного і методичного розділів програми експерименту, формування належних умов для проведення дослідження. Основними завданнями змісту предмету “Захисту Вітчизни” є: набуття знань про функції Збройних Сил України, їхні характерні особливості; засвоєння основ захисту Вітчизни, цивільного захисту, медико-санітарної та психологічної підготовки; військово-патріотичне виховання. У розрізі предмету проводяться навчально-польові заняття. Виходячи з досвіду та знань діючого офіцера нами було зроблено припущення, що саме офіцер як ніхто інший може організувати і провести заняття на високому методичному рівні.

Для проведення експерименту серед регіонів України було вибрано м. Київ, що має найнесприятливіші умови для проходження військової служби за контрактом, серед шкіл – спеціалізовану школу з поглибленим вивченням англійської мови. Такий підхід дає підстави припустити, що результати цього заходу в інших регіонах та інших школах будуть кращими порівняно з тими, які ми отримаємо після закінчення експерименту. Серед старших класів, в яких проводять заняття з предмету “Захист Вітчизни”, було вибрано 11-й для того, щоб у процесі

експерименту школярі могли порівняти своє сприйняття матеріалу, викладеного цивільним та військовим викладачами.

Серед експериментальних методик було вибрано таку, за якою об'єкт дослідження вивчається в різні періоди і в різних станах. Ця методика так і називається – “до-після”. У реальній практиці експериментування за схемою цієї методики проводять таким чином: фіксують характеристики об'єкта за період, який передує зміні об'єкта, та порівнюють їх з результатами експерименту. Основний недолік цієї схеми полягає у тому, що в ній не враховується розвиток об'єкта під впливом інших неконтрольованих чинників [5, с. 197].

II. Реалізаційний етап. Його основний зміст – наочно-практична діяльність експериментатора та тих, кого обстежують. Експеримент проводився протягом 2007–2008 навчального року. Експериментальна група складалася з 15-ти учнів одного 11-го класу. Перед початком занять у вересні 2007 р. новий викладач з учнями провів анкетування. Відповіді на запитання анкети дали змогу виявити ставлення школярів до військової служби (табл. 2).

Під час занять офіцер ненав'язливо проводив профорієнтаційну роботу щодо служби за контрактом, наводячи приклади з практики в розрізі тем предмету та розповідаючи про реальні умови військової служби, а також організовував практичні заняття на території військової частини. Результати спостереження за експериментальною групою показали зацікавленість її учасників до занять. У квітні 2008 р. було опитано школярів на предмет їхнього ставлення до проведеного експерименту та бажання проходити військову службу в силових структурах України. Цього разу результати анкетування показали дещо кращі знання учнів про військову службу та їх ставлення до неї (табл. 2).

Т а б л и ц я 2

Результати проведеного анкетування
за експериментальною методикою “до-після”

Запитання	“До”		“Після”	
	Відповіді (у відсотках)			
	так	ні	так	ні
1	2	3	4	5
1. Чи знаєте Ви умови проходження служби військовослужбовцем-контрактником?	0	100	100	0
2. Чи є серед Ваших друзів ті, хто проходить військову службу?	33	67	53	47
3. Чи подобається Вам активний відпочинок?	47	53	73	27
4. Чи вважаєте себе захисником Вітчизни, патріотом держави?	47	53	87	13
5. Чи цікавим для Вас є проходження військової служби?	33	67	60	40
6. Чи бажаєте Ви проходити військову службу за контрактом у силових структурах України?	0	100	7	93
7. Якщо б Ви погодилися стати військовослужбовцем за контрактом, то чи значущим було б для Вас таке: – розмір зарплатні вищий, ніж можна отримати на іншій роботі; – перспективи одержання житла; – можливість здобути вищу освіту безоплатно; – повага рідних, близьких, друзів?	67 53 33 33	33 46 67 67	67 53 53 33	33 46 46 67
8. Якщо б Ви погодилися стати військовослужбовцем за контрактом, то чи значущими були б такі ускладнення проходження служби: – недостатнє грошове забезпечення; – відсутність належних житлових умов; – низький рівень престижу військової служби; – необхідність переїзду у зв’язку зі службою?	100 60 33 60	0 40 67 40	100 60 33 80	0 40 67 20

Результати дослідження. III. Етап аналізу й узагальнення результатів, що пов’язаний з перетворенням експериментального факту дійсності, отриманого на попередньому етапі, у факт науки (табл. 3).

Результати проведеного експерименту за його складниками

<i>Складник експерименту</i>	<i>Етап аналізу й узагальнення результатів</i>
1. Економічний	Ефективність запропонованого заходу виражається в тому, що силові структури залучають найманих працівників на посади військовослужбовців за контрактом, при цьому не тільки не витрачають фінансові ресурси, а й дають можливість офіцерам поліпшити їх матеріальне становище.
2. Соціальний	Кількісні та якісні зміни об'єктів, що брали участь в експерименті, виражаються у такому: – <i>командування військових частин</i> отримують можливість збільшити персонал за кількістю та поліпшити його якісний стан (можливість проведення більш якісного відбору на конкурсній основі); – <i>офіцер</i> отримує можливість поліпшити матеріальний стан та свій професійний рівень під час підготовки до занять та у процесі їх проведення; – <i>управління школи</i> отримує висококваліфікованого викладача з доступом до матеріальної бази для проведення занять, якої немає у школі; – <i>школярі</i> одержують доступ до інформації про можливості вибору професії та набувають глибші знання.
3. Педагогічний	Удосконалення навчально-виховного процесу школярів виражається у створенні умов для кращого засвоєння матеріалу з предмету “Захист Вітчизни” та підвищення рівня патріотичного виховання у школі загалом. Розвіюються закоренілі у населення поняття “дідівщини” та “жахливих” умов проходження військової служби тощо.

На цей час колишній учень вибраної для експерименту школи проходить строкову службу і надалі планує укласти контракт на службу в цій же частині та здобути вищу освіту на пільгових умовах. Усі інші представники експериментальної групи навчаються на денній формі у вищих навчальних закладах м. Києва. Безоплатне навчання стає особливо актуальним за умов фінансово-економічної кризи та скорочення бюджетних місць у навчальних закладах України.

Необхідно звернути увагу на те, що не кожен офіцер у зв'язку з виконанням своїх службових обов'язків зможе виділити час на викладання в школі. Тому пропонуємо виконання цього заходу як обов'язкового ввести до службових обов'язків офіцерів вербувальних служб, центрів комплектування тощо.

Подібні заходи щодо пошуку кадрів проводять великі підприємства. Так, представники ЗАТ “Крафт Фудз Україна” та МТС організовують практичні заняття зі студентами старших курсів, які навчаються на економічних факультетах вищих навчальних закладів. У процесі проведення занять вони

виявляють студентів з необхідним рівнем знань та професійних якостей і надалі пропонують їм роботу. Таким чином згадані організації вирішують проблему комплектування посад у своїх підрозділах.

Висновки. Розглянутий у статті напрямок обґрунтування доцільності викладання офіцерами силових структур України предмету “Захист Вітчизни” в середніх школах для поліпшення стану комплектування посад військовослужбовців за контрактом полягає у застосуванні показника ефективності заходів, який відображає збільшення кількості військовослужбовців за контрактом для виконання службово-бойових завдань, не витрачаючи на це фінансових ресурсів. Такий показник може використовуватися для оцінки ступеня корисності запропонованого заходу. Зважаючи на результати проведеного експерименту, можна стверджувати про необхідність викладання офіцерами силових структур України предмету “Захист Вітчизни” в середніх школах, що дає можливість покращити стан комплектування посад військовослужбовців за контрактом.

Подальші дослідження будуть спрямовані на розроблення інших заходів в роботі вербувальних служб силових структур України.

Список літератури: 1. Куди крокує професіоналізація Збройних Сил України? (Аналітична доповідь центру Разумкова) // Національна безпека і оборона. – 2008. – № 5. – С. 2–50. 2. *Bernard R.* Want You!: the Evolution of the All-Volunteer Force. – RAND Corporaton. – <http://www.rand.org>. 3. *Медвідь М. М.* Регіональні особливості мотивації призову на військову службу за контрактом у внутрішніх військах МВС України. М. М. Медвідь // Збірник наукових праць НА ДПС України. – Хмельницький, 2008. – № 43. – Ч. II. – С. 219–222. 4. *Медвідь М. М.* Безоплатна вища освіта – вирішальний мотив призову на військову службу за контрактом на сучасному етапі реформування внутрішніх військ МВС України. М. М. Медвідь // Збірник наукових праць НА ДПС України. – Хмельницький, 2008. – № 44. Ч. II. – С. 182–185. 5. *Сурмін Ю. П.* Майстерня вченого: підруч. для науковця / Ю. П. Сурмін – К.: Навч.-метод. центр “Консорціум з удосконалення менеджмент – освіти в Україні”, 2006. – 302 с. 6. Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України: указ Президента України від 10.12.2008 р. № 1153/2008. – Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua/files/1153-2008.pdf>

Надійшла до редакції 25.11.2008 р.